

یادی از مورخ معاصر جنوب ایران استاد علیراد فراشبندی

به مناسبت یکمین سال در گذشت ایشان

● محمد جواد فخرایی

آمد. نیز آقایان دکتر جعفری، دکتر وطن دوست، دکتر خیراندیش، صداقت کیش، هیبت الله مالکی و محمدجواد فخرایی جوانب گوناگون آثار و تحقیقات ایشان را طی سخنرانی‌هایی مورد بررسی قرار دادند. خانم برازجانی و آقای مالکی نیز اشعاری در رثای ایشان قرائت کردند.

از استاد فراشبندی حدود چهل اثر به جای مانده است که بیشتر آنها مربوط به تاریخ فارس در سال‌های جنگ جهانی اول است.

روز سه شنبه ۷ مهر ماه ۱۳۷۷ برابر با یکمین سال درگذشت محقق و مورخ جنوب ایران استاد علیراد فراشبندی مجلس بزرگداشتی در سالن اجتماعات آموزش و پرورش برازجان زادگاه وی برگزار شد.

روز پنجشنبه ۹ مهر ماه ۱۳۷۷ نیز به همین مناسبت در مرکز فارس شناسی (شیراز) مجلس بزرگداشتی منعقد گردید.

در مجالس فوق که با شرکت فرهنگیان و دانشگاهیان برگزار شد ضمن گرامیداشت خاطره آن شادروان از مقام علمی و تحقیقی ایشان تجلیل به عمل

تحصیلات ابتدایی وارد دوره متوسطه گردید و در دبیرستان فرخی برازجان به تحصیلات خود ادامه داد تا آنکه در سال ۱۳۱۸ ه. ش دوره متوسطه را به پایان آورد و سپس در زادگاه خود برازجان به استخدام وزارت معارف و صنایع مستظرفه (وزارت فرهنگ بعدی) درآمد و در کسوت معلمی به تدریس و آموزش نوباوگان مشغول گردید. وی پس از چند سال خدمت فرهنگی در برازجان به شیراز منتقل شد و در آنجا مقیم گردید. استاد فراشبندی نه تنها تمام دوره خدمت اداری بلکه تمام دوره حیات خود را به تدریس، مطالعه، تحقیق و تألیف سپری نمود. وی تا آخرین لحظه‌های زندگی دست از تحقیق و تألیفات مفیده بر نمی‌داشت تا آنجا که در این راه توفیقات ارزنده‌ای نصیبش گردید. مرحوم فراشبندی علاوه بر آنکه در زمینه تاریخ و حوادث و وقایع یکصدساله اخیر ایران فردی آگاه به حساب می‌آمد، در زمینه روزنامه‌نگاری نیز از روزنامه‌نگاران چیره‌دست معاصر بود، چنانکه در سال ۱۳۳۱ ه. ش روزنامه «خامه ملت» را به مدیریت و سردبیری خود در شیراز منتشر نمود. وی در زمینه روزنامه‌نگاری فردی حقیقت‌جو، صریح‌الهیجه و صریح‌القلم بود او هیچگاه از بیان و درج حقایق و مشکلات و گرفتاری‌های مردم جنوب بخصوص مردم دشتستان، دشتی و تنگستان و بنادر جنوب در روزنامه‌اش هیچ ترس و ابایی نداشت. روزنامه او کاملاً ملی، انتقادی و اجتماعی و مطلوب عامه بود و در واقع به مثابه قلم ملت بود و همین امر سبب گردیده بود تا هر که سواد داشت آن را با شوق و رغبت بخواند. مرحوم فراشبندی به واسطه صراحت بیان و قلم انتقادی که داشت بطور مداوم مورد خشم و غضب مخالفین خود مخصوصاً مأمورین دولت بود و همین امر نیز سبب

جنوب ایران در مبارزات ضد استعماری

تألیف و نگارش
علیراد فراشبندی
مدر مایق روز ۲۵ خرداد ۱۳۷۷

روز سه شنبه مورخه ۱۳۷۷/۷/۷ برابر اولین سالگرد درگذشت مورخ فرزانه جنوب ایران استاد علیراد فراشبندی است. در گرامیداشت یاد آن استاد فقید مروری کوتاه بر احوال و آثار او از نظر خوانندگان عزیز ارائه می‌شود:

علیراد فراشبندی فرزند حسین در سال ۱۲۹۹ ه. ش در برازجان، مرکز دشتستان و در خانواده‌ای متوسط چشم به جهان گشود. او دوران طفولیت و کودکی را در دامان مادری مؤمنه و معتزله سپری نمود و چون از همان دوران کودکی از هوش و ذکاوت سرشاری برخوردار بود به مدرسه ابتدایی فرخی برازجان وارد شد و پس از پایان

کیفیت قتل او با اولاد و اعقاب

عالم آرای نادری: آمدن ایلچیان دولت روس به نزد نادر

تاریخ نادرشاهی: علت و کیفیت قتل عام دهلی

مجموع‌التواریخ گلستانه: در بیان آتش گرفتن باروت خانه قلعه کرمانشاهان و تزلزل اهل قلعه و حقیقت آن ایام

مجمع‌التواریخ میرزاخلیل مرعشی: ذکر در بیان انقراض دولت لطفعلی خان سیهسالار و برادرزاده او که فتحعلی خان وزیر اعظم بود

گیتی‌گشا: بیان احوال امیرمنا دغایی و گزارش کار آن

تاریخ محمدی ساروی (احسن‌التواریخ): در ذکر تذهیب قبه مبارک و گنبد منور معطر امام‌الغزین سیدالشهداء امام حسین (ع) مآثر سلطانی: اقدامات عباس میرزا در پیشبرد کار سپاه

اکسیرالتواریخ: گفتار در وقایع سال بد فال پر ملال هزار و دویست و پنجاه، سال و سی و نهم سلطنت [فتحعلی شاه] و رسیدن آن حضرت به رحمت احدیت

تاریخ نوجهانگیر میرزا: قصه احوال این دعاگوی دولت شاهی که از بدخواهی میرزا ابوالقاسم چون کشید [شرح تاریخ‌نوجهانگیر میرزا کورشدن مؤلف]

روضه‌الصفای ناصری: [ذکر آمدن سفیران یمن و پرداخت قروض ممتدالدوله نشاط]

ناسخ‌التواریخ: ذکر این‌همای که به حکم شاهنشاه عجم [ناصرالدین شاه] در دارالملک ایران بنیان شد

حقایق‌الأخبار ناصری: [مرگ میرزاتقی خان امیرکبیر]

خلسه: [استنطاق حاجی میرزا آقاسی]

خاطرات ناصرالدین شاه [در سفر سوم فرنگستان]: روز جمعه ۲۵ [شعبان]

آیینة سکندری: افسانه‌های قدیم ایران

افضل‌التواریخ: [عزل میرزا عبدالوهاب خان نظام‌الملک]

منتخب‌التواریخ مظفری: آغاز پادشاهی مظفرالدین شاه مرآة‌الوقایع مظفری: [استغای دوم اتابیک علی اصغر خان امین‌السلطان]

سفرنامه مظفرالدین شاه [سفر دوم]: جمعه بیست و چهارم جمادی‌الأولی

تاریخ مسعودی: [مذمت دولت قاجاریه]

اخبار مشروطیت: [وبای سال ۱۳۲۳ ه. ق]

تاریخ بیداری ایرانیان: [صورت عهدنامه بریکاد [فراق]]

با آن که در بعضی حواشی کتاب، یادداشت‌هایی کوتاه (مثل اشاره به سوره‌ها و آیات قرآن مجید) وجود دارد، جای آن بود که استاد نوایی با اشرافی که به مسائل تاریخی و ادبی دارند با شرح بعضی وقایع تاریخی، اصطلاحات مختلف و معضلات لغوی نیز خوانندگان را بیش از پیش مستفیض می‌کردند. ان شاءالله در چاپ مجدد این کتاب دانش پژوهان از پانویس‌های ذیقیمت استاد نوایی در موارد لازم برخوردار گردند...

- پانویس‌ها
- ۱- نوایی، عبدالحسین، (گردآورنده)، متون تاریخی به زبان فارسی، چاپ اول، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، تهران، ۱۳۷۶، ص ۳
 - ۲- همان کتاب، ص ۷۰
 - ۳- همان
 - ۴- همان
 - ۵- همان کتاب، ص ۳

گردید تا روزنامه‌اش مورد بی‌مهری مسئولین واقع شود و پس از انتشار چندین شماره توقیف و تعطیل گردد و خود نیز به مدت چند ماه به زندان افتد. با این همه استاد پس از تعطیل شدن روزنامه‌اش همچنان به خدمت فرهنگی - مطبوعاتی خود ادامه می‌داد و مقالاتش در روزنامه‌ها مخصوصاً روزنامه‌های شیراز منتشر شد.

مرحوم فراشبندی به تمام اخلاق حسنه چون محبت، صفا، پایداری در برابر مشکلات، آزادیخواهی و وطن دوستی به خصوص محبت و مودت و الفت نسبت به زادگاه خود دشتستان عشق می‌ورزید و همیشه و در همه حال به فکر دشتستان بود و سعی در رفع مشکلات و نارسایی‌های آنجا و مردم آن داشت. مشارالیه یکی دو دوره در انتخابات مجلس شورای ملی آن زمان خود را از طرف مردم دشتی و دشتستان نامزد نمایندگی نمود و با وجود اینکه مردم دشتستان به نامبرده علاقه داشتند و او را نماینده واقعی خود می‌دانستند اما فرمایشی بودن انتخابات از یک طرف و مخالفت دستگاه دولتی با وی از طرف دیگر سبب گردید تا در هر دوره از نمایندگی مردم دشتستان محروم گردد و نمایندگان فرمایشی به مجلس راه یابند.

استاد فراشبندی در سال ۱۳۵۳ ه. ش پس از سال‌ها خدمت صادقانه اداری بازنشسته شد اما همچنان به کار تحقیق، مطالعه و تألیف ادامه می‌داد، وی در تمام دوران عمر پربارش قریب به چهل کتاب ارزنده و بسیار مفید به رشته تحریر درآورد. آثار استاد فراشبندی به نثر بسیار روان و ساده نوشته شده و به کلمات و اصطلاحات غلط و نامأنوس که معمول بعضی از نویسندگان است آلوده نشده و در صحت انشاء و سلامت بیان می‌توان او را در عداد نویسندگان مسلم و معدود این عصر به شمار آورد. وی بحق مردی بسیار متقی، پرهیزگار صحیح العمل و امانت‌دار بود و به خصوص در زمینه تاریخ و تألیفات تاریخی سعی بسیار در امانت‌داری داشت به طوری که در آثار او رعایت امانت‌داری کاملاً مشهود می‌باشد. وی در سخن گفتن و بحث و مجالست با هم‌نشینان نیز شخصیتی بارز و نمونه بود به طوری که اولاً انسان در محضر او خسته نمی‌شد ثانیاً مطالب مختلف و متنوع به خصوص وقایع و حوادث تاریخی را به خوبی به یاد داشت ثالثاً به هنگام سخن گفتن مطلب را به بهترین وجه ممکن ادا می‌کرد و بدین ترتیب در شنونده و مخاطب خود اثری شگفت‌انگیز می‌گذاشت.

از استاد فراشبندی مقالات، کتاب‌ها و یادداشت‌های متعددی بر جای مانده است که تعدادی از آن آثار به صورت کتاب در زمان حیات خود وی به زیور طبع آراسته شد و تعدادی از آنها نیز تاکنون چاپ و منتشر نشده است. در اینجا برای رعایت اختصار و جلوگیری از اطاله کلام تنها به معرفی چند اثر ارزنده آن فقید سعید اکتفا می‌نماییم:

۱- کتاب تاریخ و جغرافیای بزازجان یا سنگر مجاهدین استاد در این کتاب با نثری روان و قابل فهم همگان اوضاع جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بزازجان و مناطق تابعه را از قبل از اسلام تا زمان حیات خود را به رشته تحریر درآورده است. این اثر در چاپخانه نورشیراز چاپ و منتشر گردید.

۲- کتاب سند خدمت من به مردم دشتستان. این کتاب حاوی ۳۷ فقره از نامه‌ها، مکاتبات و مقالاتی است که استاد فراشبندی برای رفع تنگناها، احقاق حقوق شهروندان دشتی و دشتستان و تنگستان و بنادر و جزایر خلیج فارس خطاب به مسئولان دولتی و سازمان‌ها و ادارات و وزارت‌خانه‌ها نوشته و همچنین جوابیه‌هایی است که ادارات و وزارت‌خانه‌ها به وی داده‌اند که همگی در روزنامه خامه ملت چاپ شده است و مرحوم فراشبندی همگی را جمع‌آوری و بصورت کتابی تحت عنوان «سند خدمت من به مردم دشتستان» منتشر نمود. این کتاب نیز در چاپخانه نور شیراز چاپ و منتشر گردید.

۳- کتاب خاندان تنگستانی. استاد فراشبندی در این کتاب زندگی سیاسی و فراز و فرود خاندان محترم و بزرگ تنگستانی یعنی احدشاه خان تنگانی و فرزندانش و نوادگان آن مرحوم مانند: رئیس حسن خان تنگستانی، رئیس رحیم خان تنگستانی، احمد خان تنگستانی، رئیس محمد باقرخان تنگستانی، محمدعلی خان فرزند احمد شاه خان تنگستانی و سرهنگ باقرخان تنگستانی و دیگر اعضای این خاندان را با ارائه اسناد به تألیف درآورده است. این کتاب در سال ۱۳۵۵ ه. ش توسط مؤسسه انتشارات گهر در ۱۷۲ صفحه به زیور طبع آراسته و منتشر شد.

۴- کتاب حماسه مرزداران جنوبی ایران. این کتاب حاوی نکاتی بسیار ارزنده و مفید در مورد جنگ و مبارزه دشتستانی‌ها و تنگستانی‌ها در برابر قوای اشغالگر انگلیس است که در سال ۱۳۲۲ ه. ق مطابق با ۱۳۲۵ ه. ش یعنی مقارن با سلطنت ناصرالدین شاه قاجار و وزارت میرزا آقاخان نوری بندر بوشهر را اشغال نمودند. مرحوم فراشبندی در این کتاب بسیاری از نکات مبهم و تاریک این مبارزه را روشن ساخته و مطالب ارزنده‌ای راجع به جنگ ریشهر و جنگ خوشاب و پایمردی‌ها و رشادت‌های دلاورمردان دشتستان و تنگستان در برابر قوای اشغالگر انگلیس را برای خوانندگان تألیف و تصنیف کرده است. این کتاب توسط مؤسسه انتشارات اسلامی در سال ۱۳۵۷ ه. ش در ۱۵۱ صفحه منتشر گردید.

۵- کتاب تاریخچه حزب دمکرات فارس. مرحوم فراشبندی از نویسندگان ایران دوست و مخالف سرسخت بیگانه و بیگانه پرستان بود به طوری که این خصوصیت در همه آثار او نیز مشهود است. وی در سال‌های مبارزات ملت شریف ایران برای ملی کردن صنعت نفت به رهبری دکتر محمد مصدق به صف مبارزین پیوست و با دمکرات‌های فارس تماس مداوم داشت. او با تاریخچه و فعالیت‌های حزب دمکرات فارس که در جریان جنگ جهانی اول سلسله جنبان فعالیت آزادیخواهان فارس علیه استعمار انگستان بود و در سال ۱۳۳۹ ه. ق تأسیس گردیده بود آشنا شد. لذا با داشتن اطلاعات وسیع و جامع در مورد این حزب کتابی تحت عنوان «تاریخچه حزب دمکرات فارس» به رشته تحریر درآورد. وی این کتاب ارزنده را به ادیب بزرگوار و شاعر و نویسنده توانا مرحوم سیدعلی محمدخان حمزوی متخلص به خرسند و ملقب به امین خاقان و ابوالملمه که از فعالان و بنیانگذاران حزب بود اهداء کرده است. استاد

فراشبندی در این اثر اوضاع هفتاد، هشتاد سال قبل فارس و ترجمه احوال چهره‌های حزب دمکرات و نقش حزب دمکرات فارس در جنبش ضدانگلیسی و مبارزه با استعمار و عناصر ضدملی و همچنین فراز و فرود این حزب را با قلم شیوای خود به رشته تحریر درآورده است. این کتاب توسط مؤسسه انتشارات اسلامی در فروردین ۱۳۵۹ ه. ش در ۲۶۴ صفحه چاپ و منتشر گردید.

۶- کتاب گوشه‌ای از تاریخ انقلاب مسلحانه مردم مبارز تنگستان، دشتی و دشتستان علیه استعمار. مرحوم فراشبندی در این کتاب با اطلاعات وسیع و تحقیقات جامع توانسته است بهتر از هر کس دیگر و به نحو بسیار ارزنده‌ای مبارزات بحق و شایسته مردم دلیر و دشمن ستیز تنگستان، دشتی و دشتستان علیه استعمار پیر انگلستان را در جریان جنگ جهانی اول و اشغال بندر بوشهر توسط قوای اشغالگر انگلیس در سال ۱۳۳۳ ه. ق مطابق با سال ۱۲۹۴ ه. ش روشن سازد. استاد فراشبندی در این اثر ارزنده با دلایل و مدارک مستند پرده از روی بسیاری تاریکی‌ها و ابهامات در آن مبارزه بحق برداشته و مبارزات دلاورانه خطه دلاورخیز تنگستان و دشتستان را به رهبری و زعامت شهید رئیس علی دلواری و همزمانش مانند شهید میرزا محمدخان غضنفر السلطنه بزازجانی، آیت‌الله آقا شیخ محمدحسین مجاهد بزازجانی، شهید شیخ حسین خان چاه کوتاهی، شهید زائر خضرخان اهرمی و حجة الاسلام آقا سید مرتضی اهرمی ملقب به «علم الهدی» به رشته تحریر درآورده است و با این اثر ارزنده در واقع تاریخ مبارزات ضد استعماری مردم تنگستان و دشتستان را زنده نگه داشته است. این کتاب توسط شرکت سهامی انتشار در سال ۱۳۶۲ در ۲۵۶ صفحه به زیور طبع آراسته شده است.

۷- کتاب جنگ انگلیس و ایران. فراشبندی این کتاب را در جواب کتاب «جنگ انگلیس و ایران» تألیف کاپتان جنت انگلیسی که خود از صاحب‌منصبان قشون انگلیس در این جنگ بود نوشته و در آن قضیه جنگ دشتستانی‌ها و تنگستانی‌ها را در سال ۱۳۲۲ ه. ق برابر با سال ۱۳۲۵ ه. ش یعنی مقارن با لشکرکشی قوای ایرانی به افغانستان و محاصره هرات که سبب دخالت انگلستان در امور ایران و اشغال بندر بوشهر گردید را برای دوستداران تاریخ روشن ساخته است.

۸- از دیگر آثار ارزنده استاد فراشبندی کتاب محمد پیامبر شمشیر نیست می‌باشد که در آن نویسنده با اطلاع از سیره نبوی و دوران حیات حضرت محمد مصطفی (ص) خواننده را با زندگی آن بزرگوار و چگونگی نشر و گسترش اسلام در اقصی بلاد عالم سخن رانده است. از دیگر آثار قلمی فقید سعید علیمراد فراشبندی باید به کتاب‌های زیر اشاره کرد: جغرافیای تاریخی دشتستان، دانشمندان دشتستان، دشتستانی‌ها در جریان مشروطیت، تاریخچه مختصر سازمان‌های دولتی در بزازجان، انگلیسی‌ها را بشناسیم، استعمارگران بدانند، تاریخ خاندان خوانین تنگستان، تاریخچه مختصر زندگانی مرحوم محمدباقر خان تنگستانی، جنوب ایران در مبارزات ضد استعماری و ...